

11-nji noýabr

Category: Kitapcy, Taryhy makalalar
написано kitapcy | 26 январа, 2025
11-nji noýabr 11-nji NOÝABR

«Atasyny» elden giderende respublikamyz ýaňy 15 ýaşyna ýeten ýigdekçedi!

Döwletiň her pudagynda diýen ýaly Atatürküň ýitgisi bilen baglanyşykly respublikanyň geljegi boýunça gabardyňan endişeler orta çykdy: Atatürküň birleşdiriji karizmatiki liderliginiň goldaýan respublikanyň sütünleri ýykylajakmyka? Aradan çykan badyna adatdan daşary howpsuzlyk çäreleri kabul edildi.

Meselem: Goranmak ministrligi goşun bölümlerine ýazan hatynda «halkyň aljyraňňy ýagdaýyndan we harbylaryň garnizonynda parahat ýatmasyndan peýdalanylýp, käbir ýaramaz adamlaryň ýakymсызлык döretmezliginiň öňi alynmalydyr».

Hawa, häkimiýet metjitde gözegçilik astyna alynardan has köp märekäniň üýşmeginden çekinýändigini üçin jynaza namazynyň okalmazlygyny isledi. Premýer-ministr Jelal Baýaryň pikiriçe, jynaza namazynyň metjitde okalmagy parz däl-de, parzykipaýady. Professor Mehmet Şerafetdin Ýalykaýadyr Dini işler ministri Mehmet Ryfat Börekçi-de şol pikire gol ýapýardy.

Nämeler bolup geçýärdi?

* * *

1938-nji ýylda Türkiýede adatdan daşary günler bolup geçdi:
Türk goşuny Hataýa girdi...

Dersim gozgalaňy kyn basylyp ýatyryldy.

Nazym Hikmet, Kemal Tahyr ýaly kommunistler «gozgalaňa
taýýarlanýar» diýip, döwlet agdarlyşygyny gurajak bolmakda
aýyplanyp türmä atyldy.

«Kimdir birileri» taýagy bilen Atatürkden soňky kemalist
döwletine serenjam berýärmidi?

«Akýagyz türkleriň uly syry. Hojaýyn» (“Beyaz Türklerin Büyük

Sırrı: Efendi”) kitabymda ýazypdym:

«Atatürkden soňky Ismet İnönüniň nähili prezident bolandygy hakda kanagatlandyryjy işler ýok. Birgiden pöwhe edebiýat bar! Bir ýyl öň, 1937-nji ýylyň 1-nji noýabrynda Atatürk tarapyndan premýer-ministrlikden çetleşdirilen İnönü bir ýyldan soň nädip «guýudan» çykarylady? Bu boýunça berilen ýeke düşündiriş «Türk Ýaragly Güýçleri we serkerdebaşysy marşal Fewzi Çakmak Ismet İnönüniň prezident bolmagyny isledi» diýlen görnüşdedir. Muňa goşulan ýene bir jümle bolsa «Başga adam ýokdy» diýen sözdür. Bu size ynandyryjy? Atatürküň premýer-ministr wezipesine laýyk görmedik birini Türk goşuny nädip Çankaya köşgüne oturtdy? Üstesine Atatürküň ýakyn egindeşler gurşawyna ýakyn egindeşlerine garamazdan! Mälim bolşy ýaly, bu gurşaw İnönüni hiç halamaýardy...»

* * *

Kitapdan dowam edeyin:

«Harbylary aýaga galdyran şahs Stambuldaky Birinji goşun birikmesiniň serkerdesi Fahretdin Altaýdy. Paşa Baş Dolandyryş Ştabynyň başlygynyň orunbasary general Asym Gündüze «prezidentiň kim boljagyny sorap, goşunyň bu boýunça tarap tutmajagyny» öwrenensoň, şobada herekete geçip, Birinji goşun birikmesiniň goşun bölümleriniň başlyklary we polk serkerdeleri bilen ýygnak geçirip, kandidatlarynyň Inönüdigini Asym Gündüze we beýleki serkerdelere mälim etdi. Garaşsyzlyk

urşunyň görnükli serkerdelerinden general Fahretdin Altaýyň goşun bölümleriniň arasynda abraýy uludy. Marşal Fewzi Çakmak general Altaýyň «lobbi gurandygyny» bildi we goşunyň gelen kararyna eýerjekdigini aýtdy...»

RHP-niň partiýa topary prezidentlige hödürleýän adamyny kesgitlemek üçin 1938-nji ýylyň 11-nji noýabrynda Ankarada sagat 09:30-da gyssagly toplandy.

Sagat 11:00-da geçirilen gizlin ses berişlikde İnönü 322 ses alyp prezidentlige saýlandy...

Resmi taryhyň belleýşi ýaly, kemalist rewolýusiýalaryň nähili dowam etdiriljekdigi we respublikanyň öňki ýolunda ynamly ädimler bilen öňe gitjekdigini içerki we daşarky jemgyýetçilige mälim edildi. Iki çepçi – Içeri işler ministri Şükrü Kaýa we Daşary işler ministri Tewfik Rüştü Aras ýaly Atatürküň ýakyn egindeşleri wezipeden çetleşdirildi. Kemalist rewolýusiýalara aradaşlyk saklaýan Kazym Karabekir ýalylara wezipe paýlandy.

Şol sanda İnönü prezident boldy welin, jynaza namazy problemasy-da çözüldi! Jynaza namazyna gatnaşýan batalýona serkerdelik etjek Fahretdin Altaý Jelal Baýara berk garşylyk berdi:

«Gorkar ýaly zat bolar öýdemok. Bu, däbe öwürülen dini wejibe ahyryn. Jynaza namazy okalmasa, bu halk elli ýyldan, ýüz ýyldan soňam mazardan çykaryp namazyny okar!»

Netijede Dolmabahçede sagat 08:10-da jynaza namazy okaldy. Çünki režim indi howpsuz ýagdaýdady!

Soner ÝALÇYN.

«SÖZCÜ» gazeti, 10.11.2023 ý. Taryhy makalalar